

кримінального правопорушення;

- здатність до «регенерації» злочинних груп при затриманні виконавців (осіб, які безпосередньо розміщують протиправний контент на інформаційних ресурсах).

До суб'єктивних чинників відносяться:

- вимагається новий комплекс знань, інший комплекс вмій, за допомогою яких можна виявити значиму для виявлення факту кримінального правопорушення інформацію у сфері комп'ютерних технологій;

- виявлення і фіксація ознак розміщення та використання протиправного контенту без застосування спеціальних знань і відповідних програмно-технічних засобів в електронному середовищі неможливі;

- оперативний працівник не завжди володіє спеціальними знаннями щодо того, яким чином ознаки розміщення та використання протиправного контенту можуть відобразитися у змінених ними станах об'єкта в електронному середовищі;

- високотехнологічна злочинність та її характер ставлять оперативного працівника у становище, коли він одноособово не може вирішити низку задач, що виникають при виявленні та фіксації фактів розміщення і використання протиправного контенту;

- виникає необхідність використання можливостей операторів і провайдерів, що здійснюють систематичний моніторинг (відслідковування) параметрів функціонування інформаційних та телекомунікаційних мереж, забезпечують їх контроль;

- в основному за розміщення та обіг протиправного контенту в мережі Інтернет затримуються виконавці, а особи, які використовують зазначений контент для вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з його обігом, залишаються поза полем зору правоохоронних органів.

Усунення зазначених чинників є неодмінною умовою ефективної протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет.

Катерина ЧЕРЕДНИК

виконуюча обов'язки начальника
Головного управління
Держгеокадастру
у Дніпропетровській області
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

завідувач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор

**ТАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИЙ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ**

В умовах становлення правової й незалежної держави, реформування її соціально-економічної та політичної сфер, євроінтеграції України до країн Європейського співтовариства спостерігається зростання злочинності. Кількісні й якісні зміни у структурі злочинності характеризуються удосконаленням наявних, застосуванням новітніх способів учинення кримінальних правопорушень, форм та способів протидії досудовому розслідуванню. Дедалі спостерігається входження до злочинних угруповань як колишніх, так і діючих працівників правоохоронних органів, представників органів влади й управління. На сьогодні технологія злочинної діяльності у сфері нерухомості значно ускладнилася, що зумовлено використанням новітніх технічних засобів, складними й витонченими способами підготовки й приховування кримінальних правопорушень, які традиційними методами виявляти досить складно. Низька якість розкриття й розслідування, недостатність кваліфікованих кадрів у правоохоронних органах, відсутність системи

попередження і профілактики кримінальних правопорушень, створили підґрунтя до збільшення їх кількості, які дедалі набувають усе більш загрозливих форм.

На сьогодні ринок нерухомості є одним з найбільш прибуткових сегментів економіки, який дозволяє розбудовувати державу внаслідок надходження значних інвестицій. Ринок нерухомості охоплює різні сфери: будівельну, інвестиційну, оренди нерухомості, земельних відносин, обігу нерухомості на первинному й вторинному ринках тощо. Своєчасна й якісна протидія злочинній діяльності у сфері нерухомості неможлива без системного підходу, що полягає у створенні ефективно діючого в складних слідчих ситуаціях комплексу слідчих (розшукових) дій, НСРД, розшукових заходів, а також використання знань фахівців у різних галузях.

У функціональному плані поєднання процесуальних дій, оперативно-розшукових та інших заходів у тактичну операцію відбувається на підставі можливості вирішення в результаті такого об'єднання певного завдання розслідування, яке через обсяг або зміст не можна вирішити шляхом застосування окремих тактичних прийомів, слідчих (розшукових) дій тощо [1, с. 251].

Поряд з елементною будовою структури тактичної операції вченими висловлені пропозиції щодо створення структури цієї категорії, базуючись на функціональних підходах. Зокрема, усталене уявлення про структуру тактичної операції відображає морфологічний аспект моделі, тоді як функціональний підхід дає змогу перейти від будови об'єкта до поняття його організації. Якщо елементна схема передбачає лише розуміння змісту, то функціональна схема дозволяє аналізувати цей зміст [2, с. 320]. Такий підхід поділяє В. О. Образцов, який, виділяючи компоненти у структурі тактичної операції, наводить складну їх конструкцію: а) суб'єкт доказування як умова планування, організації та проведення методу з урахуванням суб'єктно-об'єктної природи останнього; б) складна особлива система цілей, до змісту якої можуть входити техніко-криміналістичні окремі та тактико-криміналістичні прості особливі системи цілей; в) засоби – процесуальні й непроцесуальні дії та заходи, методи пізнання, криміналістичні рекомендації, методи та прийоми, тактичні комбінації, техніко-криміналістичні операції; г) зв'язки між наведеними компонентами.

Більш доцільним є підхід вчених, які не змішують і не ототожнюють ці два поняття, а вкладають у них різний зміст. Наприклад, В. Ю. Шепітько вказує, що визначення поняття «тактична комбінація», який охоплює поєднання слідчих дій, викликає заперечення. Недоцільно об'єднувати в одному понятті дві самостійні категорії – «поєднання тактичних прийомів» (система прийомів) і «поєднання слідчих дій» (тактична операція). Поєднання тактичних прийомів і слідчих дій мають різну мету і не є рівнозначними. В етимологічному сенсі термін «комбінація» тотожний терміну «система прийомів для досягнення чого-небудь». Тактична комбінація можлива лише в межах однієї слідчої (судової) дії і не припускає поєднання з тактичними прийомами іншої процесуальної дії, тому її необхідно розглядати як синонім тактичних прийомів.

На думку С. В. Лаврухіна, оскільки сукупність слідчих та інших дій у криміналістиці зазвичай називається тактичною операцією, з метою уникнення термінологічної плутанини видається доцільним тактичною комбінацією називати сукупність тактичних прийомів провадження однієї слідчої дії.

Більшість вчених, говорячи про тактичну операцію, покладають у її зміст певні структурні елементи, які переважно є схожими, зокрема: а) провадження комплексу однойменних або різнойменних процесуальних або непроцесуальних дій (СРД, НСРД, заходів забезпечення кримінального провадження, ревізійних дій, оперативно-розшукових заходів); б) об'єднаність єдиним планом і задумом; в) єдине керівництво слідчим; в) виконання проміжних завдань, відповідно до мети розслідування; г) вирішення завдань у певній слідчій ситуації.

В. М. Карагодін тактичні операції умовно поділяє на дві групи: 1) ті, що розробляються для використання в ситуаціях, які є типовими для злочинів різних видів. Їх розробка можлива, незважаючи на відмінності не тільки в кримінально-правових, але й криміналістичних характеристиках окремих видів злочинів; 2) ті, що розробляються з урахуванням криміналістичної характеристики окремих видів і груп злочинів і ситуацій, типових для їх розслідування. Вони є більш конкретними, оскільки конкретизуються їх завдання. Такий підхід імпонує і якщо підійти спочатку до тактичних операцій у загальному вигляді, то можна вдало виокремити серед них ті, що вирішуватимуть більш конкретні завдання у провадженні про протиправні дії, пов'язані з залученням коштів у будівництво

об'єктів нерухомості.

В. М. Шевчук виокремлює такий перелік тактичних операцій: встановлення характеру події злочину; встановлення місця і часу злочину; встановлення способу злочину; встановлення предмета посягання; встановлення мотивів злочину; встановлення особи злочинця і потерпілого; встановлення провокуючої поведінки жертви; перевірка зв'язків потерпілого; встановлення співучасників злочину; затримання злочинця на місці злочину; розшук особи, яка переховується від слідства; перевірка алібі; встановлення свідків; нейтралізація протидії розслідуванню; вивчення особи підозрюваного; усунення негативного впливу з боку підозрюваного; захист доказів; захист потерпілих і свідків та ін. [3, с. 138]. Однак, незважаючи на вдалу спробу максимально звести в єдиний перелік найбільш поширені тактичні операції, що бувають у практиці розслідування злочинів, маємо звернути увагу на їх високий рівень узагальнення.

Розглянемо запропоновані тактичні операції під час розслідування злочинів у сфері нерухомості (насамперед, злочини корисливої спрямованості, у тому числі економічного напрямку). О. Л. Мусієнко зазначає, що під час розслідування шахрайств можуть застосовуватися такі операції: «Затримання шахрая на місці злочину», «Встановлення кола жертв шахрайського посягання», «Встановлення способів вчинення шахрайства», «Встановлення особи шахрая», «Документ», «Визначення розміру матеріальних збитків» [4, с. 139]. Для вирішення завдань у справах щодо шахрайств з фінансовими ресурсами О. В. Курман доцільним вважає проведення таких тактичних операцій: «Документ», «Співучасники», «Позичальник», «Кредитор», «Встановлення й розшук злочинця, що переховується», «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків» [5, с. 148].

Зважаючи на те, що переважна більшість злочинів на ринку нерухомості вчинюється у складі ОЗГ, В. Ю. Шепітько пропонує використовувати таку систему тактичних операцій: «Встановлення поширеності злочинної групи», «Виявлення зв'язків організованої групи», «Затримання злочинної групи на місці злочину», «Нейтралізація протидії розслідуванню злочину», «Виявлення найслабкішої ланки в групі», «Стратегічна розвідка», «Створення і використання юридичних осіб», «Підтримання в злочинному співтоваристві режиму напруженості», «Використання суперечностей між учасниками злочинної групи».

Водночас, на думку В. М. Варцаби, найбільш важливими тактичними операціями, що мають специфічний характер у справах цієї категорії, є такі: «Організований характер злочину», «Склад і структура організованої групи», «Корумповані зв'язки організованої групи», «Взаємодія організованої групи з іншими злочинними формуваннями», «Причетність організованої групи до злочинів» [6, с. 14].

Отже, під час формування тактичних операцій треба враховувати: а) специфіку та етап розслідування, на якому планується провести тактичну операцію; б) обставини вчинення злочину; в) слідчі ситуації та тактичні завдання. Тактичні операції, найбільш доцільні під час розслідування злочинів на ринку нерухомості, являють собою комплекс слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та організаційно-технічних заходів, спрямованих на вирішення тактичних завдань у кримінальних провадженнях цієї категорії. Вибір конкретної тактичної операції залежить від характерної слідчої ситуації.

1. Шевчук В. М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248–252.

2. Шевчук В. М. Структура тактичних операцій: проблеми та пропозиції. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вісник № 4 (71). С. 318–328.

3. Шевчук В. М. Можливості застосування типових тактичних операцій у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. С. 135–139.

4. Мусієнко О. Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2009. 168 с.

5. Курман О. В. Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 218 с.

6. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. академія ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 20 с.